

DIANA MANDACHE

MASONI
SUB JUDECATA COMUNISTĂ
Grupul Bellu

CORINT
BOOKS

—2019—

Prolog

La începutul anilor 1990, studierea francmasoneriei – la fel ca în cazul regalității – abia se contura, reprezentând un subiect interzis în România comunistă. Începusem studiul istoriei regalității și, la un moment dat, am alternat cu cel al masoneriei, în măsura în care puteam face conexiuni în arhive sau în biblioteci, când descopeream manuscrise din fonduri personale. Pentru mult timp accesul la cercetare a fost dificil, iar informațiile din presa acelor ani, în special din ziarele *Evenimentul zilei* și *Ziua*, reflectau zbaterile francmasoneriei de reorganizare după căderea comunismului. Era un subiect incitant.

Îmi aduc aminte cum, în entuziasmul acelor ani, am ajuns la o bibliotecă prestigioasă din București pentru prelungirea permisului – mai aveam doar două săptămâni valabile și doream să studiez la secțiunea „Manuscrise”. Spre uimirea mea, la acea vreme, a fost necesar să intru în biroul directorial pentru obținerea avizului respectiv. La manuscrise acordul mi-a fost dat doar pentru cele zece zile rămase înainte de expirarea permisului. Am fost chestionată de ce vreau să studiez despre francmasonerie. La plecare, când mă apropiam de ușă, spre uluirea mea, din semiobscurul încăperii am auzit următoarea dezvăluire: „În anii 1970, au venit aici niște persoane, la costum, și au ridicat câteva lăzi de documente din arhiva francmasoneriei.”

Cred că era vorba de o parte din arhiva veche a masoneriei, care azi, probabil, se regăsește la o altă instituție, Arhivele Naționale ale României, unde abia în 2012 s-a oferit spre studiu fondul Francmasoneria română (1921–1945). O altă parte din colecție a fost confiscată în tumultul anilor de regimuri dictatoriale, dar redescoperită la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității. De asemenea, la Academia Română au existat în perioada Regatului donații de vechi acte masonice. Dr. Leonida Vladimir și-ar fi dorit ca Bellu să doneze Academiei diploma de grad 33, însă vremurile nu erau prielnice pentru un astfel de gest. Constantin Bellu, după eliberarea sa din penitenciar, a reușit să trimită în Franța, prin intermediari, o serie de documente.

Așadar, „răscolirea” arhivelor a fost anevoioasă, multe dintre documente s-au risipit, altele au supraviețuit în colecții personale. Această dificultate a documentării poate fi înțeleasă prin prezentarea contextului în care lideri ai masoneriei au fost arestați pentru evenimente petrecute în alt regim politic, pentru legături cu diplomați străini și pentru că erau reprezentanții vechiului regim, numit „burghezo-moșieresc”. Vocabularul comunist schimbă înțelesul termenilor. Pentru puterea comunistă de la București democrația însemna că justiția se făcea „în numele Poporului”. În noul regim al „democrației populare” instalat după lovitura de stat de la 30 decembrie 1947, când regele a fost forțat să abdice, tot ce era drept, legal, democratic se desfășura la comanda Kremlinului. Un nou sistem de valori după model sovietic acaparase societatea.

Studierea istoriei unui proces desfășurat la începutul comunismului și al Războiului Rece aduce în prim-plan destine individuale ce reflectă imaginea unei României captive, lipsite de drepturi și libertăți, având o legislație ca un braț înarmat al unui regim ce condamna fostele elite, inclusiv pe masonii care ocupaseră funcții în diverse instituții politice, economice sau societăți cu capital străin în perioada interbelică. La începutul Războiului Rece exista amenințarea unui eventual război între SUA și URSS, ceea ce le-a dat speranțe unor susținători ai rezistenței anticomuniste, inclusiv celei masonice, că aceasta ar fi fost, probabil, singura variantă prin care regimul comunist ar fi putut fi schimbat. Astfel, într-un context internațional favorabil, francmasoneria ar fi

putut întreprinde acțiuni de înlăturare a guvernului și de instalare a unui guvern democrat, în a cărui componență să intre și masoni.

În anchetarea francmasonilor din grupul Bellu s-au reconstituit nu numai evenimentele anilor 1944–1951, în care ei au fost implicați, dar și o scurtă istorie a masoneriei naționale imediat după Marele Război. Pentru liderii masoneriei simpla rememorare a unor date din istoria lor devenea, în condiții de arest, o arhivă memorialistică inestimabilă, iar pentru Securitate, o sursă de informații provenită direct de la masoni, care le dădea posibilitatea de a extinde aria întrebărilor din anchetă. Totodată, acest subiect avea să devină, în doar câțiva ani, material didactic pentru cadrele Securității care urmau să se specializeze în problema francmasoneriei. Arhivele vechilor servicii secrete din regat contribuiseră și ele, prin rapoarte și note informative, la înțelegerea lumii masonilor. În marea lor majoritate, cei anchetați erau martorii reconfigurării masoneriei moderne.

La sfârșitul Marelui Război, masoneria română¹ s-a reorganizat, Ioan (Jean) Pangal fiind personalitatea proeminentă în această acțiune. În 1921, el a

¹ Masoneria a pătruns pentru prima dată în țările române prin orașul Galați, în timpul domniei lui Constantin Mavrocordat. Primele loji au fost constituite în 1732 la Galați și Iași, prin intermediul italianului Del Chiarro, secretarul domnitorului, și al unor marinari italieni: Georgio Lanciani, Pietro Anassagora și Giovanni Martelli. Constantin Mavrocordat a devenit astfel Venerabilul lojii din Iași, secondat de Del Chiarro. Ambele loji se aflau sub obediență italiană. În 1772, a apărut loja militară, sub obediența Marii Loji din Anglia, apoi, în 1804, o lojă sub obediența Constantinopolului. Abia la 1842 Marele Orient al Franței a pătruns în țările române, cu loja „L’Amitié”. Au fost înființate și alte loji pe tot parcursul secolului al XIX-lea. Însă istoria modernă a României, după obținerea independenței, înregistrează emanciparea lojilor existente, prin Loja „Steaua Dunării”, considerată loja-mamă, care a stat la baza constituirii viitoarei Marii Loji Naționale Române. Membrii acestei loji erau toți români, majoritatea dintre ei fiind militari care luptaseră în Războiul de Independență, iar la întrunirile avute hotărâseră constituirea unor loji pe același principii de autonomie, dorind să iasă de sub obediențele străine și să proclame propria individualitate a francmasoneriei române. Astfel, pe 8 septembrie 1880, s-a constituit Marea Lojă Națională Română sub conducerea căpitanului Constantin Moroiu. Fondatorii MLNR doriseră ca independența politică obținută de România să fie urmată de cea masonică, „neadmițându-se la nicio țară din Europa sistemul de obediențe întrebuițat în

înființat Marea Lojă și Supremul Consiliu, informându-i, în acest sens, în 1922, pe șefii Asociației Masonice Internaționale. Pe 26 martie 1923, Supremul Consiliu al României a primit sigiliul masonic de la Supremul Consiliu al Franței, în baza sprijinului lui René Raymond¹, șeful masoneriei franceze, și al lui Mihail Noradunghian, armean refugiat din Turcia, grad 33, membru al Supremului Consiliu turc, care avea să se stabilească definitiv în România. De asemenea, și Supremul Consiliu al Jurisdicției de Sud, Washington DC, din SUA a recunoscut Supremul Consiliu de la București. În ianuarie 1923, prin decret, s-a decis federalizarea lojilor în MLNR, regulată și suverană, de Rit Scoțian Antic și Acceptat, în care se integrase vechea masonerie înființată de Constantin Moroiu; George Bibescu i-a oferit lui Pangal toate vechile arhive, recunoscând MLN ca singura organizație legitimă a francmasoneriei bleu.

colonii”. Pe 4 martie 1881, a avut loc prima mare adunare a masonilor din cadrul MLNR, eveniment urmat la scurt timp de proclamarea regatului, apoi de încoronarea suveranilor Carol I și Elisabeta. Masonii au fost cei care au susținut modernizarea României, independența și reformarea societății românești. În constituirea MLNR un rol important l-au avut Constantin Moroiu, Ion Brătianu și C.A. Rosetti. În 1882, la București, s-a creat Supremul Consiliu de grad 33. Apoi emiterea unei constituții masonice și recunoașterea internațională a MLNR au fost principale evenimente din istoria masoneriei române la sfârșitul secolului al XIX-lea. În timpul domniei regelui Carol I, masoneria se dezvoltase și se răspândise fără opreliști, astfel încât, în 1905, au apărut loji ale Marii Loji Naționale Române la București, Ploiești, Pitești, Buzău, Mangalia, Târgoviște, Craiova, Câmpulung, Turnu-Severin, Slatina, Focșani, Roman, Brăila, Dorohoi, Babadag, Ostrov, Smirna, Adrianopol, Constantinopol, Rusciuk (Ruse), Salonic, Cairo, Viena, Praga și Bruxelles. În acel an, Marea Lojă din România avea relații de fraternă amicitie cu 53 de mari puteri masonice internaționale, având consemnați ca membri de onoare patru regi și împărați: Wilhelm I de Hohenzollern, rege al Prusiei și împărat al Germaniei, Frederic al III-lea, rege al Prusiei și împărat al Germaniei, regele Eduard al VII-lea al Marii Britanii și Oscar al II-lea, regele Suediei. În 1916, odată cu intrarea României în război, masoneria a trecut în adormire. Pe timpul ocupației germane a Bucureștiului, aceștia au fondat o lojă de război – Feldloge – cu ședințe săptămânale, au dat două mari banchete ținute la restaurantul de la Grand Hotel de Boulevard. S-a bătut o medalie cu inscripțiile „Carmen Sylva – Pentru Loialitate germană” și „Loja de Război, București, 25 aprilie 1917”.

¹ René Raymond (1877–1958), Suveran Mare Comandor al Supremului Consiliu din Franța în perioada 1918–1924 și 1926–1958. A vizitat România în 1929 și 1936.

Pentru reorganizarea masoneriei¹, Pangal obținuse acceptul regelui Ferdinand I cel Loial, care „ruga să se înființeze în România o masonerie de rit scoțian”², lucru confirmat de Constantin Bellu la interogatoriul Securității din 29 august 1952. Paul Brătășanu și George Grigoriu confirmaseră și ei că, la sugestia regelui Ferdinand și cu sprijinul acestuia, se constituise masoneria, căreia i-a devenit „apoi mare protector”³. De asemenea, prin intermediul familiei regale britanice, regina Maria a avut legături cu lideri ai masoneriei, sprijinind interesele statului român în momente decisive – așa cum au fost cele din 1919 – la Paris și Londra. Arthur Duce de Connaught, unchiul reginei Maria, a fost Mare Maestru a Lojei Naționale Unite a Angliei pentru o perioadă importantă a istoriei, între 1901 și 1939.

În martie 1923, s-a emis constituția masonică. În mod simbolic, aceasta preceda adoptarea de către parlament a noii constituții a României, la sfârșitul lui martie 1923, fiind, indirect, o afirmare a principiilor care conduseseră la stabilirea noului statu-quo al României la sfârșitul Primului Război Mondial, recunoscut la Conferința de pace de la Paris.

În 1926, cu ocazia vizitei reginei Maria în SUA, Pangal intervenise pe lângă John H. Cowles⁴, Suveran Mare Comandor al Supremului Consiliu din Washington DC, organizându-i astfel înaltului oaspete o primire fastuoasă, iar presa americană publicase impresiile acesteia în exclusivitate. Prin acțiunile ei, regina făcea cunoscută România în lume. În 1930, Carol Caraiman, viitorul rege Carol al II-lea, a fost ajutat să acceadă la tron de către loji masonice;

¹ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare, ACNSAS), Fond P 178, Vol. 1, f. 28.

² Idem.

³ Proces-verbal de interogatoriu al lui Paul Brătășanu, 9 mai 1952, în ACNSAS, Fond P 178, Vol. 10, f. 226 verso și Proces-verbal de interogatoriu al lui George Grigoriu, 3 septembrie 1952, în Idem, Vol. 1, f. 377.

⁴ John Henry Cowles (1863–1954), Suveran Mare Comandor, grad 33, Ritul Scoțian Antic și Acceptat, Supremul Consiliu Jurisdicția de Sud, Washington D.C., SUA (considerat Supremul Consiliu-Mamă), în perioada 1921–1952. A vizitat România în 1926, 1929 și 1936.

având alături de el cu preponderență militari, noul conducător a pus capăt unei regențe prelungite, în contextul disputelor dintre partidele politice. Slujitor fidel al noului monarh, „în activitatea masonică conducându-se după dispozițiile pe care le primea de la regele Carol al II-lea”¹, Pangal l-a numit mare patron al masoneriei pe Constantin Argetoianu, un politician procarlist.

După Primul Război Mondial, în 1919, a început să activeze „Marele Orient al Franței sub denumirea nouă și centralizatoare, a filialelor sale, de Marele Orient al României”². În septembrie 1925, Marele Orient al României³ s-a reorganizat, având inițial opt loji: Acacia din Bârlad, Discipolii lui Pitagora din Galați, Fraternité din Cernăuți, Libertatea din Ploiești, Dreptatea din Brașov și Unirea, Solidaritatea și Le Travail, toate trei din București. În 1934, s-a constituit federația Francmasoneria Română Unită, alcătuită din Marea Lojă Națională – fracțiunea Sadoveanu și Marele Orient al României (Emil Papiniu).

Potrivit unei sinteze documentare⁴ alcătuite de Securitate și bazate pe vechi arhive masonice și note informative ale Serviciului Special de Informații (SSI), în perioada interbelică activaseră Marea Lojă Națională (35 de loji), Marele Orient (26 de loji) și B'nei Brith (15 loji).

În februarie 1937, desființarea francmasoneriei s-a făcut „în urma dispozițiilor primite de la Carol al II-lea”, acesta spunându-i lui Jean Pangal „Închide masoneria, ca să n-o închidă legionarii”⁵. Faptele au fost confirmate

¹ ACNSAS, Fond P 178, Vol. 1, f. 377.

² ACNSAS, Fond D 16501, Vol. 2, f. 7.

³ Comitetul Central Masonic din România, al cărui președinte era colonelul Anton Costiescu, avea să proclame constituirea Marelui Orient al României în martie 1879; cuprindea la acel moment loji din București precum „Heliopolis”, „Zur Brüderlichkeit”, „Armonia”, „Egalitatea”, „L'Indépendance Roumaine”, „România”. Theodor G. Rosetti a fost Mare Maestru între 1879 și 1880. Marele Orient al României s-a autodizolvat în decembrie 1880 din cauza „echivocurilor principiilor sale”. Lojile Marelui Orient al României au trecut în cadrul Marelui Loji Naționale Române, care îl avea ca Mare Maestru pe Constantin Moroiu.

⁴ Centrul de informatică și documentare al MAI, *Francmasoneria*, 8.XI.1980, în ACNSAS, Fond D 8796, Vol. 7, f. 62.

⁵ ACNSAS, Fond P 178, Vol. 1, f. 19.

ulterior de lideri ai masoneriei, precum Constantin Bellu, George Grigoriu și alții. Nu numai masoneria de rit scoțian, dar și Marele Orient al României și-a încetat activitatea tot la sfârșitul lui 1937, reactivându-se abia după 23 august 1944.¹

Pentru decizia de închidere a masoneriei, Pangal a fost însă radiat din rândul „masonilor comandori de către Conventul Comandorilor Supremelor Consilii în 1937”². Ulterior, George Valentin Bibescu a intermediat împăcarea sa cu R. Raymond, acesta din urmă inițiind demersuri similare pentru Pangal în SUA, pe lângă J. Cowles.

După anii de prigoană din timpul guvernării antonesciene, Marea Lojă Națională și Supremul Consiliu de RSAA aveau să se reorganizeze după 23 august 1944, având în frunte noi lideri³. Activitatea masoneriei a fost intensă, dar slăbită de disensiunile dintre conducătorii ei și afectată de infiltrarea comuniștilor, informatorilor și agenților Securității. În vara lui 1948, după o serie de transformări radicale impus de noul regim politic comunist, liderii masoneriei au decis să intre în adormire, încetând întrunirile din loji, dar continuând să aibă întrevederi private. Anticomunismul fățiș al liderilor masoneriei a dus la arestarea lor de către Direcția Generală a Securității Statului (DGSS).

¹ Marele Orient al României s-a reorganizat oficial pe 1 iulie 2005.

² Declarația lui George Grigoriu, 23 mai 1952, în ACNSAS, Fond P 178, Vol. 24, f. 258.

³ Supremul Consiliu de Rit Scoțian Antic și Acceptat, precum și Marea Lojă Națională din România s-au reconfigurat după căderea comunismului, în mai 1993.

Sovietizarea justiției

Justiția României comuniste, braț înarmat al politicii de sovietizare rapidă, se fundamenta pe Constituția Republicii Populare Române din aprilie 1948, precum și pe Decretul nr. 132 din 1 aprilie 1949, astfel încât justiția era subordonată și circumscrisă puterii politice unice. Noul scop al justiției era de apărare a unor „structuri social-economice și de stat stabilite prin Constituția RPR”, a „drepturilor și intereselor instituțiilor și întreprinderilor de Stat, organizațiilor cooperatiste și celorlalte organizații obștești” (Decret 132/1949, art. 1). Potrivit Decretului 132/1949, art. 2, justiția trebuia să aplice legea pentru „întărirea și promovarea regimului democrației populare”. De aceea, Legea nr. 13 din 2 februarie 1948 aducea modificări Codului penal și Codului de procedură penală, prin rectificarea, eliminarea sau abrogarea unor articole, precum și prin schimbarea unor titlaturi de capitole în concordanță cu ideologia comunistă.

Decretul nr. 2 din 22 aprilie 1948 pentru organizarea și funcționarea Parchetului avea menirea să supravegheze respectarea legilor penale din RPR, să vegheze la „urmărirea și pedepsirea crimelor împotriva ordinii și libertății democratice, a intereselor economice, independenței naționale și suveranității” (art. 2).

Legea nr. 16 din 15 ianuarie 1949 pentru sancționarea unor crime ce primejdiesc securitatea Statului și propășirea economiei naționale, modificată ulterior prin Decretul nr. 199 din 12 august 1950, Legea nr. 33 din 21 februarie 1948 privind modificarea Codului Penal Militar, Legea nr. 5 din 3 iunie 1952 privind

organizarea judecătorească și altele asemenea conturau cadrul legislativ al noului regim politic care avea să-și condamne opozanții. Astfel, în primii ani de la instalarea comunismului s-au făcut numeroase perchezii, suspexții au fost arestați și interogați de Securitate, judecați de tribunale militare și condamnați.

În acord cu Legea nr. 16 adoptată de Marea Adunare Națională (MAN) în ianuarie 1949¹, Tribunalele Militare judecau crimele de înaltă trădare și de spionaj, precum și complicitatea, instigarea și nedenunțarea acestora. Astfel era stabilit cadrul legislativ de punere în aplicare a măsurilor luate de autoritățile comuniste și de Securitate privind arestarea opozanților regimului, deci și a francmasonilor, trimiterea lor în judecată și condamnarea lotului Bellu, un grup format din 17 masoni, de către Tribunalul Militar Teritorial București prin Sentința nr. 1270 din 19 noiembrie 1953. Tribunalul Militar desemnat pentru a duce această sarcină la bun sfârșit era alcătuit dintr-un președinte, maiorul de justiție Rudolf Mohor, doi asesori populari, maiorii Vasile Dobrin și Octavian Imbru, procurorul militar lt.-major de justiție Gheorghe Alexandru și grefierul-șef Ștefan Bălan.

În analizele Comisiei Kersten din SUA privind ascensiunea comunismului în România, justiția și legislația erau văzute drept instrumente ale politicii de stat², acuzațiile și pedepsele fiind similare Codului Penal sovietic. Statul devenea un „instrument de persecuție a inamicilor poporului”³. În concepția așa-zisei democrații-populare, poporul se identifica, de asemenea, cu Partidul Comunist. În noul limbaj, „reacționar” sau „contrarevoluționar” semnificau „antisovietic și anticomunist”. Legea nu mai reprezenta o expresie a legalității, ci a „legalității revoluționare”, având ca scop politic lichidarea adversarului, la nivel individual sau de clasă socială. *Nullum crimen sine lege*⁴, un principiu al legalității în democrație, înceta să existe în România acelor ani.

¹ Legea nr. 16/1949, art. 5, în „Monitorul Oficial”, nr. 12 din 15 ianuarie 1949.

² „The Process of Communization”, în *Communist Takeover and Occupation of Rumania. Special Report No. 11 of the Select Committee on Communist Aggression*, House of Representatives, eighty-third Congress, United States Printing Office, Washington, 1955, pp. 12–13.

³ *Ibidem*, p. 12.

⁴ „Nicio infracțiune nu există în afară de lege” exprimă principiul legalității incriminării. Așadar, constituie infracțiune numai fapta pe care legea o prevede ca atare.

PROCESE POLITICE

Situația politică din Europa Centrală și de Est cunoscuse transformări profunde la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, puterea de influență a URSS se instalase treptat, iar regimurile politice au fost schimbate la ordinul Kremlinului. Aveau să se desfășoare o serie de procese unde foști lideri politici, preoți catolici, reprezentanți ai mișcărilor de rezistență anticomunistă și masoni erau arestați și acuzați de trădare de patrie, colaborare cu statele „imperialiste”, spionaj. Toate procesele din statele-satelit comuniste erau judecate după modelul sovietic, existând o atmosferă politico-juridică dictată de URSS.

În 1948, acuzația de spionaj adusă reprezentanților legațiilor occidentale și procesele politice s-au generalizat în statele comuniste. Pe 1 iulie 1948, ziarul *Scînteia* menționa lucrările Biroului Informativ al Partidelor Comuniste (Cominform), în cadrul cărora se discutase cazul Iugoslaviei – titoismul (îndepărtare de linia marxist-leninistă) devenise una dintre acuzațiile principale în procesele din estul Europei.

În noiembrie 1948, în Cehoslovacia, „procesul comitetului ceh” avea să decidă condamnarea la moarte a mai multor lideri, printre care Jaroslav Hotz, Bunja, Senda Kroicirovici, pentru activitate de spionaj pe baza instrucțiunilor venite din partea americanilor din Germania occidentală. La Bratislava, 22 de persoane, în frunte cu Imrich Kosic, au fost condamnate la 30 de ani de închisoare.

În 1949, a fost arestat primatul Ungariei, József Mindszenty, acuzat de complot și de spionaj în favoarea americanilor. Mindszenty inițiase, de fapt, o campanie de ajutorare a populației, precum și proteste împotriva secularizării. Procesul începuse în februarie, sentința din 9 februarie 1949 fiind închisoarea pe viață. Mindszenty avea să fie eliberat în 1956, iar în 1961, în urma unui acord între guvernul maghiar și Sf. Scaun, avea să plece la Roma.

În Bulgaria, după același model juridic sovietic, s-a desfășurat procesul pastorilor, găsiți vinovați de trădare, spionaj și trafic de devize, împotriva cărora „procurorul a cerut pedeapsa cea mai aspră”. În cadrul unei sesiuni a ONU, sovieticii denunțaseră amestecul SUA în cazul cardinalului Mindszenty și al pastorilor din Bulgaria. Deopotrivă, în Polonia, așa-zisele „provocări ale

Vaticanului au stârnit indignarea maselor populare”, dar spre deosebire de celelalte state din blocul comunist, aici, primatul Stefan Wyszyński și alți 8 episcopi au fost arestați abia în septembrie 1953. În Bulgaria, în același mod, la începutul lui aprilie 1949, în cadrul Plenarei Comitetului Central (CC) al Partidului Comunist Bulgar, Traicio Kostov¹ fusese acuzat de deviere naționalistă. Procesul s-a încheiat în decembrie, prin sentința de condamnare la moarte prin spânzurare, dusă la bun sfârșit pe 16 decembrie 1949.

În Ungaria, în mai 1949, a fost arestat fostul ministru de externe, László Rajk, acuzat de spionaj în favoarea imperialiștilor și de relații cu comuniștii din Iugoslavia. Pe 13 septembrie 1949, deja era publicat actul de acuzare în proces. Membrii „lotului Rajk” au fost acuzați de crimă militară, crimă împotriva poporului, crimă de înaltă trădare, conducerea unei organizații având ca scop răsturnarea regimului de stat. Pe 21 septembrie 1949, László Rajk, Tibor Szönyi și András Szalai au fost condamnați la moarte, Lazar Brankov și Pál Justus la muncă silnică pe viață, iar Milan Ognienovici la 9 ani de muncă silnică. György Pálffy și Béla Korondy, deferiți unui tribunal militar, au fost condamnați la moarte. Toți cei cinci condamnați la pedeapsa capitală au fost executați, prin spânzurare, pe 15 octombrie 1949.

Ultimele luni ale lui 1949 au fost dominate de anchete și procese intentate așa-zisilor spioni, complotiști sau titoiști. Într-un articol din 4 decembrie 1949, *The New York Times* analiza noile metode prin care regimurile comuniste voiau să anihileze orice sprijin opozanților; jurnaliștii americani remarcău că „febra spionajului devenise cea mai contagioasă boală națională în estul Europei”². Asemenea acuzații au fost aduse în ancheta diplomaților francezi acuzați de spionaj în Polonia: André Simon Robineau³, Aimard de Brozin de Mer și Fernand Renauld; ancheta „bandei” din Ungaria, compusă din trei afaceriști, pe nume Imre

¹ *La Sofia a început procesul trădătorului Kostov și al complicilor săi*, „Scînteia”, nr. 1602, 8 decembrie 1949, p. 6.

² Edward A. Morrow, *Poland's Spy Sensation is a Lesson for the Poles. Arrest of a French Consular Assistant has Desired Effect of Frightening the People*, în „The New York Times”, 4 decembrie 1949.

³ André Simon Robineau, fiul directorului Institutului Francez din Varșovia. În ianuarie 1950, Institutul Francez din Varșovia și-a suspendat activitatea, angajații săi părăsind Polonia.

Geiger (ungur), Robert Vogeler¹ (american) și Edgar Sanders (britanic), acuzați de spionaj și sabotaj, produsă în timpul regimului Mátyás Rákosi, care își legitima arestările și justifica astfel naționalizarea bunurilor străine²; procesul spionilor din Republica Cehoslovacă: Ladislav Litueric, Karel Busek, condamnați la moarte, și cel al lui Jaroslav Fabok și František Chorma.

În 1950 procesele au continuat, așa cum s-a întâmplat în cazul clerului din Polonia, unde alături de trei preoți – Lorenz, Culak și vicarul Zub –, erau acuzați Iacubeț, paznicul bisericii, și groparul Nemeč, pedepsele acestora variind între 2 și 12 ani de închisoare. În Bulgaria era condamnat la moarte Stoian Petrov Iliev, în Albania se derula procesul spionilor greci și se desfășurau procesele spionilor, în Polonia A.S. Robineau a fost condamnat la 12 ani de închisoare, iar în Ungaria, Imre Geiger, la 9 ani închisoare. Alte procese asemănătoare avuseseră loc în Bulgaria și Cehoslovacia, sentințele variind între 4 și 15 ani.

Pe 4 aprilie 1950, începuse procesul preoților catolici din Cehoslovacia, Mastilka fiind condamnat la închisoare pe viață, Mohalka și Siuhal la 25 de ani de închisoare, iar Tajovshi la 20 de ani. Tot în luna aprilie au avut loc alte 5 procese dintre care 3 numai în Cehoslovacia, unde s-au înregistrat 4 noi condamnări la moarte, două cu închisoare pe viață și pedepse între 14 și 25 ani închisoare.

În ceea ce-i privește pe „spionii titoiști” din Bulgaria și Albania, sentințele au variat între 1 și 25 de ani închisoare sau închisoare pe viață. În primăvara lui 1950, Albania se situa în topul numărului de procese, cel mai important fiind cel al parașutiștilor din munții Kurveleschi, instruiți la Napoli de către americani. Toți au fost condamnați la moarte.

În România, puterea comunistă a căutat prin diverse metode de inspirație sovietică să reprime democrația și orice legătură cu statele occidentale. Condamnarea lui Iuliu Maniu, liderul opoziției, a altor lideri politici și a foștilor

¹ Robert Vogeler, *R. Vogeler, E. Sanders and their accomplices before the Criminal Court*, Hungarian State Publishing House, Budapesta, 1950.

² Susan Lisa Carruthers, *Cold War Captives: Imprisonment, Escape, and Brainwashing*, University of California Press, 2009.

demnitari au avut drept obiectiv distrugerea definitivă a partidelor politice și a membrilor elitelor, acuzați de trădare și de conspirație cu puterile imperialiste, în special cu agenți americani și britanici, și că doreau înlăturarea regimului comunist din România.

În primii ani de comunism se desfășuraseră o serie de procese, în numele așa-zisei democrații populare, care contribuiau la consolidarea puterii. Între 27 octombrie și 2 noiembrie 1948 s-a desfășurat procesul a 12 cetățeni români¹ (lotul Popp-Bujoiu), judecați de Tribunalul Militar din București pentru participare la conspirație de înlăturare a guvernului, de stabilire a unei rețele de spionaj pentru SUA și Marea Britanie, totodată fiind acuzați că pregăteau aruncarea în aer a clădirii parlamentului. Pe 29 octombrie 1948, Rudolf E. Schoenfeld, ministrul american la București,² scria șefului său, secretarul de stat, că procesul țintea izolarea misiunilor statelor vestice din București, descurajarea oricăror contacte ale oponentilor comunismului cu legațiile străine occidentale, în cadrul unei politici constante a guvernului pentru reducerea eficienței misiunilor diplomatice, determinând diminuarea personalului acestor reprezentanțe. „Efortul este direcționat pentru compromiterea persoanelor care, prin poziție și prin experiență, erau considerați membri-cheie ale diverselor secțiuni din legație”³ constata Rudolf Schoenfeld. Acestea aveau ca scop compromiterea biroului atașatului militar, a secției politice, precum și a biroului de informații,

¹ În cadrul procesului grupului de „complotiști, spioni și sabotori” erau acuzați Alexandru Popp, Ioan Bujoiu, George Manu, Max Auschnitt, Nicolae Mărgineanu, Dimitrie Gheorghiu, Alexandru Balș, Horia Macellariu, Gheorghe Bontilă, Nicolae Petrașcu, Eugen Theodorescu și Nistor Chioreanu. Au primit ca sentință muncă silnică pe viață, degradare civică pe viață, amendă de 20 000 de lei și obligația de a plăti 50 000 de lei cheltuieli de judecată, confiscarea averii.

² Rudolf Emil Schoenfeld (1895–1981), ministrul plenipotențiar al SUA la București în perioada 25 septembrie 1947 – 24 mai 1950. A studiat la Universitatea din Berna, în diplomație începând să lucreze din 1916, ca asistent-consul, apoi viceconsul la Zürich, Berna. A dobândit astfel o vastă experiență diplomatică în perioada interbelică și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. A fost ministrul plenipotențiar al SUA în România, apoi ambasador în Guatemala și Columbia.

³ Telegrama ministrului american la București către secretarul de stat, 29 octombrie 1948, în „Foreign Relations of the United States, 1950, Central and Eastern Europe; The Soviet Union”, Vol. IV, p. 383.

urmărindu-se rechemarea diplomaților respectivi de la post, integritatea lor fiind subminată cu ajutorul presei aservite.¹ Tocmai de aceea la Washington s-a propus adoptarea unor contramăsuri legate de membri ai Legației RPR din SUA, precum Grigore Preoteasa și Alexandru Lăzăreanu.

Procesul cu acuzații de spionaj ținea instituții americane și britanice, fiind arestați angajați români ai biroului de informații britanic și american, precum și un corespondent de presă al ziarului *New York Times*. Judecați de Tribunalul Militar și acuzați de spionaj², cei cinci au primit condamnări de până la 15 ani de închisoare. Astfel se justifica solicitarea guvernului comunist român din 13 mai 1950 adresată Legației SUA, prin care se cerea reducerea personalului la 10 membri, la paritate cu personalul misiunii diplomatice române de la Washington. Aceasta reprezenta condiția guvernului RPR pentru soluționarea problemei abundenței angajaților legației americane, considerată a fi mult mai mare decât în anii 1936–1937.³ La scurt timp după aceea, în iulie 1950, guvernul român a solicitat de asemenea reducerea curierilor americani care soseau săptămânal la București, luând ca prime măsuri întârzierea sau restricționarea acordării vizelor.

Pe 11 aprilie 1951, în cadrul Departamentului de Stat a circulat un document ce viza relațiile politice cu țările est-europene. Le era clar nu numai americanilor, dar și celorlalți europeni din Vest care sprijineau opoziția și exilul românesc că Moscova avea ca obiectiv controlul absolut asupra statele-satelit, prin eliminarea oricăror influențe democratice. În acest context se desfășurau așa-numitele procese ale spionilor, prin care erau arestați cetățeni inclusiv din statele occidentale și se luau măsuri împotriva misiunilor diplomatice – Bulgaria chiar a rupt relațiile diplomatice cu SUA, în februarie 1950 (le-a reluat abia după 9 ani). Se recomandase ca misiunile diplomatice să fie menținute în statele-satelit ale

¹ *Procesul grupului de complotiști, spioni și sabotori. Actul de acuzare*, în „Scînteia”, nr. 1261, 28 octombrie 1948, pp. 2–5.

² Date consemnate și în telegrama ministrului american la București, Rudolf E. Schoenfeld, către secretarul de stat, 28 aprilie 1950, în „Foreign Relations of the United States, 1950, Central and Eastern Europe; The Soviet Union”, Vol. IV, p. 1062.

³ Telegrama ministrului Rudolf E. Schoenfeld către secretarul de stat din 15 mai 1950, unde se citează dintr-o scrisoare a Ministerului Afacerilor Străine al RPR către Legația SUA la București, în „Foreign Relations of the United States, 1950, Central and Eastern Europe; The Soviet Union”, Vol. IV, p. 1063.

URSS atâta timp cât nu erau create situații de netolerat, deoarece erau necesare pentru strângerea de informații, continuarea propagandei împotriva regimurilor comuniste și sprijinirea opozițiilor lor, inclusiv a organizațiilor din exil.

În România, la începutul anilor 1950, misiunea diplomatică americană era cea mai mică din statele aflate în spatele Cortinei de Fier, având doar 11 angajați.¹ La comandă politică, *Scînteia* scria despre foștii diplomați Roy Melbourne² și Charles Hulick, prezentați ca „spioni americani care au condus activități de sabotaj în România”³. Articolele publicate făceau partea din metodele de propagandă antiamericană și antioccidentală dirijate de la Kremlin. Pe 18 decembrie 1951, James W. Gantenbein⁴, șeful Legației SUA la București, scria despre acuzațiile constante de spionaj aduse diplomaților americani, făcute publice prin intermediul presei aservite – *Scînteia* și *România Liberă* –, dar și printr-o declarație similară a guvernului de la București, emisă în aceeași perioadă, în contextul în care americanii discutau la Organizația Națiunilor Unite despre încălcarea drepturilor civile în România.

Comuniștii îi acuzaseră de spionaj și pe membrii Nunțiatunii Apostolice. Vaticanul își oficializase poziția anticomunistă încă din 1937, prin papa Pius al XI-lea, care, în enciclica *Divina Redemptoris*, condamnase comunismul pentru că era antireligios. După cel de-al Doilea Război Mondial, Vaticanul a sprijinit în continuare emigrația provenită din statele-satelit de sub control sovietic.

În Republica Populară Română, pe 7 iulie 1950, nunțul apostolic Gerald Patrick O’Hara, Guido Del Mestri, auditorul nunțiatunii, și John Kirk, secretarul particular al nunțiului apostolic, părăseau definitiv România la cererea guvernului, care îi acuza de spionaj și îi considera dușmanii regimului comunist.⁵ În aceeași zi, sediul Nunțiatunii Apostolice din strada Pictor Stahi nr. 5–7 a fost

¹ „The New York Times”, 2 octombrie 1955.

² Roy Malcolm Melbourne (1913–2007), diplomat, s-a aflat în serviciul Misiunii SUA la București în perioada octombrie 1944 – noiembrie 1947.

³ Telegrama însărcinatului cu afaceri James W. Gantenbein către Departamentul de Stat, 5 decembrie 1951, în „Foreign Relations of the United States, 1951, Europe: Political and Economic Developments”, Vol. IV, partea a II-a, pp. 1518–1519.

⁴ James Watson Gantenbein (1900–1960), diplomat, însărcinat cu afaceri *ad interim* al SUA la București între septembrie 1950 și noiembrie 1952.

⁵ Notă din 8 iulie 1950, ACNSAS, Fond I 235880, Vol. 2, f. 1–3.

închis și sigilat. După ruperea relațiilor cu Sfântul Scaun, în septembrie 1951, a început procesul „spionilor” Vaticanului, așa-zisul „lot” Augustin Pacha, format din 6 prelați greco-catolici: Augustin Pacha, episcop romano-catolic de Timișoara; Iosif Schubert, episcop clandestin, parohul catedralei „Sf. Iosif” din București; Adalbert Boroș, episcop clandestin, rectorul Seminarului Teologic din Timișoara; Ioan Heber, secretarul Diecezei de Timișoara; Iosif Waltner, șeful Cancelariei Episcopale din Timișoara; Clement Gatti, preot la Biserica italiană din București. Aceștia au fost acuzați de trădare, spionaj și uneltire contra noului regim. Totodată, au fost arestați și 4 laici, printre care și Eraldo Pintori, funcționar al Legației Italiei la București, pentru transmiterea unor documente către Vatican și masoneria din Italia, având relații cu diplomatul Ion Popovici, mason, arestat în 1950 pentru legăturile sale cu mișcarea națională de rezistență anticomunistă.

Legația Franței și biblioteca franceză fuseseră supuse aceluiași presiuni și acuzații. Mai târziu, Henri Prost¹ avea să descrie acele zile din 1950: „Fără ca vreun avertisment să fi fost adresat Legației Franței, aceeași măsură a fost luată, în seara zilei de 2 martie, împotriva oamenilor care părăseau biblioteca fostului Institut Francez. Câțiva dintre francezii care se aflau printre ei au fost puși în libertate destul de repede, însă românii au rămas în stare de arest”², unii fiind eliberați după șase luni, alții dispărând. La scurt timp după aceea, pe 8 mai 1950, Henri Prost avea să plece din România, reușind să obțină viza de ieșire din țară pe la punctul de frontieră Curtici. Documente emise de diverse instituții, strânse pentru dosarul reprezentanților străini în România de la Ministerul Afacerilor Externe (MAE), arată că, în 1954, Henri Prost era căutat de Tribunalul Militar București pentru a fi interogată ca martor în procesul masonului Constantin Ștefănescu.

Aceasta era atmosfera în care aveau să se desfășoare evenimente din istoria masoneriei române, puternic influențate de schimbarea regimului politic în România.

¹ Henri Prost a locuit în București între 1931 și 1950, fiind președintele Uniunii Francezilor din România.

² Henri Prost, *Destin de la Roumanie (1918-1954)*, Berger-Levrault, Paris, 1954, p. 221.

Cuprins

<i>Dramatis Personae</i>	5
Prolog	11
Sovietizarea justiției	19
Masoneria la răscruce de drumuri	33
Procesul	71
Continuitate în exil	148
Documente	161
Bibliografie selectivă	251
Index de nume	253